

The effect of diversifying economic activities in the sustainable livelihood of rural households through animal husbandry (case study: Villages of Malekshahi County, Ilam Province)

Akbar Afshar Nia¹, Bijan Rahmani^{2*} and Shahreh Taj³

¹ PhD student of Geography and Rural Planning, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

² Associate Professor of Geography and Rural Planning, Shahid Beheshti University, Faculty of Earth Sciences, Tehran, Iran.

³ Assistant Professor of Geography and Rural Planning, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

* Corresponding Author, bijanrahmanii12@mailfa.com

Receive Date: 12 December 2020

Accept Date: 11 April 2021

ABSTRACT

Introduction: Diversifying the economy of rural settlements in developing countries has improved non-agricultural opportunities for villagers that affect the welfare of rural households. Today, the development of non-agricultural sectors and diversification of activities in villages is the solution of rural development in many societies.

Objectives: Investigating the effect of diversification of economic activities on the sustainable livelihood of rural households in Malekshahi city, Ilam province.

Methodology: The current research is descriptive-analytical, and applied in terms of nature. The method of data collection in this research includes library method and cross-sectional survey method. The size of the selected sample of local people in this research is 308 people, which was determined using Cochran's formula. One-sample and two-sample T-tests, Wilcoxon, regression and path analysis were used to test the hypotheses. Research data was analyzed with the help of SPSS software.

Geographical Context: The geographical territory of the present research is the villages of Malekshahi County, Ilam Province.

Results and Discussion: According to Friedman's non-parametric test, there is a significance level of 95% for the indicators of the role of animal husbandry and household livelihood. Through a sample T-Tech test and taking into account the outputs, he argued that from the point of view of the authorities, the development of animal husbandry was able to affect the economic situation.

Conclusion: The results indicate that according to the statistical tests taken from the components of the two hypotheses, both hypotheses are confirmed and these structures were able to provide sustainable livelihoods for rural households in the region, which indicates the need for re-planning in this direction.

KEYWORDS: Diversification of economic activities, animal husbandry, sustainable livelihood, Malekshahi County.

اثر تنوع بخشی فعالیت های اقتصادی در معیشت پایدار خانوارهای روستایی با تاکید بر دامپروری (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان ملکشاهی استان ایلام)

اکبر افشارنیا^۱، بیژن رحمانی^{۲*}، شهره تاج^۳

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۲. دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه شهیدبهشتی، دانشکده علوم زمین، تهران، ایران.
۳. استادیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

* نویسنده مسئول، Email: bijanrahmanii12@mailfa.com

تاریخ دریافت: ۲۲ آذر ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش: ۲۲ فروردین ۱۴۰۰

چکیده

مقدمه: تنوع بخشی به اقتصاد سکونتگاه های روستایی در کشورهای در حال توسعه، سبب بهبود فرصت های شغلی غیرکشاورزی در مناطق روستایی شده و همینطور تأثیر مهمی در رفاه خانوارهای روستایی دارد. امروزه، توسعه ی بخش های غیر کشاورزی و تنوع بخشی به فعالیت ها در روستاها، راه حل اساسی توسعه روستایی در بسیاری از جوامع است.

هدف: بررسی اثر تنوع بخشی فعالیت های اقتصادی در معیشت پایدار خانوارهای روستایی شهرستان ملکشاهی استان ایلام است.

روش شناسی: تحقیق حاضر به لحاظ ماهیت کاربردی و به روش توصیفی - تحلیلی می باشد. روش گردآوری داده ها در این تحقیق شامل روش کتابخانه ای و روش پیمایش مقطعی است. حجم نمونه انتخابی از مردم محلی، در این پژوهش ۳۰۸ نفر می باشد که با استفاده از فرمول کوکران تعداد نمونه ها تعیین شد. برای آزمون فرضیات از آزمون های T تک نمونه ای و دو نمونه ای، ویلکاکسون، رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده گردیده است. پردازش داده های تحقیق به کمک نرم افزار SPSS انجام خواهد شد.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: قلمروی جغرافیایی تحقیق حاضر روستاهای شهرستان ملکشاهی استان ایلام است.

یافته ها و بحث: با توجه به آزمون ناپارامتریک فریدمن، سطح معناداری ۹۵ درصد برای شاخص های نقش دامداری و معیشت خانوار وجود دارد. از طریق آزمون تی تک نمونه ای و با در نظر گرفتن خروجی ها، اینگونه استدلال نمود که از منظر مسئولین، توسعه دامداری توانسته اند بر روی وضعیت اقتصادی اثر بگذارد.

نتیجه گیری: نتایج آن حاکی از مسئله می باشد که مطابق آزمون های آماری گرفته شده، هم فرضیه نقش دامداری در معیشت خانوارهای روستایی و هم فرضیه ارتباط تنوع فعالیت اقتصادی و معیشت پایدار خانوار روستایی تأیید می شوند و این ساختارها توانسته اند موجبات معیشت پایدار خانوارهای روستایی منطقه را فراهم آورند که نشان از نیازمندی در راستایی برنامه ریزی مجدد در این راستا می باشد.

کلیدواژه ها: تنوع بخشی فعالیت های اقتصادی، دامداری، معیشت پایدار، شهرستان ملکشاهی.

دوام و پایداری هر روستا در گرو پویایی و دوام اقتصاد آن است و از همین رو علت تخلیه و متروک شدن بسیاری از روستاهای کشور، ضعف و ناکارایی اقتصادی آنهاست (بدری و همکاران، ۱۳۸۸: ۲). یکی از مهم‌ترین استراتژی‌های ارائه‌شده در جهت کاهش اثرات منفی ناشی از ناپایداری در ابعاد مختلف محیطی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی بر فضاهای روستایی در چارچوب الگوی توسعه پایدار، رعایت اصل تنوع در فعالیت‌های اقتصادی در نواحی روستایی است (جوان و همکاران، ۱۳۹۰: ۲). تنوع شالوده و اساس ثبات و پایداری است و هر اندازه سیستمی متنوع‌تر گردد، پایداری و پویایی آن در طول زمان و در مکان‌های مختلف نه تنها در مقابل تنش‌های درونی، در مقابل تنش‌های بیرونی نیز حفظ می‌گردد (ولائی و یگانه، ۱۳۹۳: ۵۴). تضعیف فعالیت‌های اقتصادی سنتی در مناطق روستایی مانند کشاورزی، معدن و جنگل طی دهه‌های اخیر، جستجوی راهکارهای جدید را برای تقویت پایه‌های اقتصادی و تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی، ضرورت بخشیده است. تنوع یکی از پایه‌های اساسی ثبات است و به‌عنوان یکی از استراتژی‌های اصلی پایداری اقتصادی در ارتقای رفاه و امنیت اقتصادی منطقه جایگاه بسزایی دارد (ریاحی و نوری، ۱۳۹۳: ۱۱۳). اقتصاد روستاییان دارای آسیب‌پذیری بالایی است و با کوچکترین تغییرات دچار مشکلات اقتصادی و اجتماعی متعددی می‌شود. روستاییان عمدتاً دارای فعالیت‌های کشاورزی تک ساختی هستند که با دگرگونی در آن و تنوع بخشی فعالیت‌های اقتصادی موجب افزایش انعطاف‌پذیری و کاهش آسیب‌پذیری روستاییان می‌گردد (قیداری و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۱). مشکلات موجود در مناطق شهری را می‌توان با ایجاد فرصت‌های شغلی در مناطق روستایی حل کرد. ایجاد مشاغل متنوع با تنوع بخشی به فعالیت‌ها در نواحی روستایی، می‌تواند بسیاری از مشکلات این نواحی را مرتفع سازد (لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱). رشد فعالیت‌ها در زمینه نهادی، کالبدی، زیر ساختی و اقتصادی به ترتیب بیشترین تأثیر در توسعه روستایی دارند (ایمانی و همکاران، ۱۳۹۹: ۸۴). تنوع اقتصادی در مناطقی که اقتصاد آن متکی بر کشت واحد است، اهمیت بیشتری دارد. ایجاد اشتغال غیر کشاورزی، علاوه بر تقویت پایه‌های اقتصاد روستایی، مانع از مهاجرت روستاییان خواهد شد و فراهم کردن ساختار انجام فعالیت‌های اقتصادی، نه تنها سبب کاهش مشکلات شهرها خواهد گردید، بلکه کیفیت زندگی روستایی را نیز به کیفیت زندگی شهری نزدیک و همسان خواهد کرد و در نهایت موجب تسهیل روند توسعه روستایی خواهد شد (جوان و مکرر، ۱۳۹۰: ۵۲) که همین مسأله معیشت خانوار روستایی را مورد تهدید قرار می‌دهد. با توجه به فقر شدید، به خطر افتادن معیشت روستاییان، ناتوانی اقتصاد روستاییان که منجر به افزایش آسیب‌پذیری قشر روستایی می‌شود، ناامنی غذایی، استفاده بی‌رویه از منابع طبیعی، همچنین کاهش رفاه و درآمد خانوار که مهاجرت نیروی کار به شهرها را به همراه داشته و سبب رکود مزارع، کاهش سطح زیر کشت و به دنبال آن وابستگی کشور به واردات محصولات شده است، اهمیت توجه به پایداری معیشت روستاییان که یکی از ارکان دستیابی به توسعه پایدار روستایی است، آنجایی که تنوع در فعالیت‌های اقتصادی و محصولات کشاورزی مخاطرات را کاهش می‌دهد، گزینه‌های بیشتری را پیش رو می‌نهد و در نهایت برون ده نظام اجتماعی را نیز به شکل عادلانه‌تری بین اجزای حیاتی آن تقسیم می‌کند همچنین به عقیده‌ی کارشناسان بانک جهانی روابط میان نقاط شهری و روستایی می‌تواند زمینه را برای ایجاد اشتغال خارج از بخش کشاورزی افزایش دهد و بستری را برای متنوع سازی فعالیت‌های روستایی را فراهم سازد از طرفی امروزه، توسعه‌ی بخش‌های غیر کشاورزی و تنوع بخشی به فعالیت‌ها در روستاها راه حل اساسی توسعه‌ی روستایی در بسیاری از جوامع است، ضروری به نظر می‌رسد. هدف از انجام پژوهش حاضر بدین گونه می‌باشد که تنوع فعالیت‌های اقتصادی تا چه اندازه در معیشت پایدار خانوارهای روستایی تأثیرگذار می‌باشد شهرستان ملکشاهی به دلیل دارا بودن مزیت مرز از اهمیت ویژه‌ای در حوزه صادرات برخوردار است و همچنین در زمینه تولید مواد غذایی دام‌پروری و محصولات کشاورزی ارگانیک از جمله گیاهان دارویی، گندم، برنج نیز دارای مزیت‌های منحصر به فردی است که از این مزیت‌ها می‌توان در زمینه تنوع سازی فعالیت‌ها استفاده کرد و تأثیر آن را بر روی پایداری معیشت خانوارهای روستایی مورد بررسی قرارداد، در واقع روستاهای شهرستان ملکشاهی بیشتر دارای فعالیت‌های تک بعدی می‌باشند و با نرخ بالای مهاجرت روستا به شهر همراه است که دلیل عمده آن را می‌توان توجه

زیاد به فعالیت های کشاورزی و زراعت که باعث بیکاری های فصلی می شود دانست و خروج جمعیت جوان و تحصیل کرده روستاییان را به سمت وسوی شهر و فعالیت های شهری به همراه خواهد داشت؛ که این عوامل اهمیت تنوع سازی فعالیت های اقتصادی را در منطقه مورد مطالعه نشان می دهد.

هدف اصلی: از انجام پژوهش حاضر بدین گونه می باشد که تنوع فعالیت های اقتصادی تا چه اندازه در معیشت پایدار خانوارهای روستایی تاثیرگذار است.

جدول ۱.

مطالعات انجام شده مرتبط با موضوع تحقیق

نام پژوهشگر	سال	عنوان پژوهش	نتایج کلیدی
قیداری و همکاران	۱۳۹۵	سنجش سطح دارایی های معیشتی در مناطق روستایی با رویکرد معیشت پایدار (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان تایباد)	در رویکرد معیشت پایدار روستایی، هدف اصلی، اتکا بر دارایی ها و سرمایه های اصلی (انسانی، اجتماعی، مالی، طبیعی، نهادی و فیزیکی) موجود در روستا به عنوان منابع اولیه و اساسی تأمین معاش روستایی است که سهم دارایی اجتماعی مقایسه با سایر دارایی در بین روستاهای مورد مطالعه بیشتر است که نشان از یکپارچگی، همبستگی و انسجام اجتماعی در بین روستاهای مورد مطالعه است.
قربان پور	۱۳۹۶	تدوین راهبردهای تحقق معیشت پایدار در جوامع عشایری استان لرستان	تحول در سازمان امور عشایری و تقویت و متناسب سازی ساختار اداری اجرایی با توجه به نقش و تغییر وضعیت جمعیتی جامعه عشایری، تقویت و ایجاد امکانات زیربنایی، رفاهی، خدماتی، آموزشی با توجه به نقش و توانمندی عشایر بازاریابی محصولات عشایری با توجه به پتانسیل های موجود در مناطق عشایری و توانمندی های عشایر، تغییر نگاه کارشناسان و برنامه ریزان به پراکندگی گسترده اجتماعات عشایری و بهره گیری از فعالیت های مطالعاتی و تحقیقاتی در زمینه نقش و توانمندی های عشایر استان شناسایی و استنتاج گردیدند.
مطیعی لنگرودی و همکاران،	۱۳۹۸	تحلیل عوامل مؤثر بر متنوع سازی فعالیت های اقتصادی از دیدگاه روستاییان مورد مطالعه روستاهای شهرستان سقز	امروزه تخلیه و متروک شدن بسیاری از روستاهای کشور به دلیل ضعف و ناکارایی اقتصاد آن هاست. متنوع سازی فعالیت های اقتصادی در مناطق روستایی راهبردی است که خانوارهای روستایی به کمک آن منابع درآمدی خود را افزایش می دهند و می توانند واکنش و مدیریت مناسبی در مقابله با شوک ها داشته باشند همچنین نتایج نشان می دهد از دید جامعه نمونه عوامل حمایت دولت، منابع مالی و پس انداز خانوار و تسهیلات زیرساختی برای متنوع سازی فعالیت های اقتصادی بیشترین اهمیت را دارند.
Madaki & Adefila	۲۰۱۵	تأثیر فعالیت های اقتصادی به جز کشاورزی و افزایش درآمد خانوار روستایی	بهره وری کشاورزی در کشورهای در حال توسعه کم است و اغلب منجر به درآمد کم می شود که نیاز به متنوع سازی فعالیت های اقتصادی به عنوان یک استراتژی برای تأمین نیازهای بی شمار خانواده ها دارد. در جوامع روستایی، بیشتر خانوارها به منظور تقویت پایگاه اقتصادی مشغول فعالیت غیر کشاورزی هستند؛ که دولت باید با طراحی سیاست هایی که خانواده های فقیر را به مهارت های بیشتر و کارآمدتر و افزایش سرمایه گذاری در زیرساخت ها و دسترسی به منابع مالی را افزایش دهد و زمینه ایجاد فعالیت های اقتصادی غیر کشاورزی را در مناطق روستایی بیشتر فراهم آورد.
Israr et al	۲۰۱۷	توسعه پایدار روستایی و منابع معیشتی خانوارهای روستایی در کوهستان	وضعیت معیشت خانوارهای روستایی در مناطق در حال توسعه هنوز به فعالیت های اقتصادی مزرعه و خارج از مزرعه وابسته است. این مطالعه نتیجه گیری می کند که بیشتر درآمدها از منابع غیر کشاورزی حاصل

می‌شود که در امرارمعاش روستائیان نقش اساسی دارند و از این رو در کاهش فقر نقش اساسی دارند. این مطالعه به حفظ و استفاده پایدار از منابع توصیه می‌کند تا برای رفع مشکلات پیش روی نسل آینده و ایجاد فعالیت‌های اقتصادی بیشتر برای معیشت پایدار توصیه شود. دام‌ها به‌طور چشمگیری در معیشت و امنیت غذایی بیش از یک میلیارد نفر در مناطق مختلف جهان نقش دارند. با این حال، به دلایل مختلفی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه عملکرد ضعیفی را داشته است. بررسی وضعیت دام در کشورهای مختلف، تقاضا برای محصولات متنوع دام و تأثیر مداخلات مختلف بر عملکرد آن‌ها، تعیین اولویت در سرمایه‌گذاری برای توسعه دامداری‌های مختلف در روستاها کمک می‌کند تا خانوارهای روستایی به معیشت پایدار دست یابند.	پاکستان Hegde توسعه دامداری‌ها برای رسیدن به معیشت پایدار خانوارهای کوچک روستایی ۲۰۱۸

با توجه به مطالعات صورت گرفته در موضوع‌های مرتبط با پایان‌نامه نتیجه‌گیری‌های مختلفی به دست آمده است که هر یک از آنها به مطالعه جزئی از بخش‌های معیشت پایدار و یا ارتباط تنوع‌سازی با توسعه روستایی پرداخته‌اند. اما در موضوع مورد مطالعه حاضر، شاخص‌های معیشت به‌طور جداگانه مورد مطالعه قرار گرفته و به سنجش و بررسی ارتباط آن با تنوع‌سازی در فعالیت دامپروری پرداخته شده است. و همچنین بحث تنوع‌سازی اقتصاد روستایی علاوه بر مطالعات صورت گرفته به شکل جزئی شدن موضوع و تمرکز در بخش‌های دامپروری می‌باشد. یکی دیگر از ویژگی‌های تحقیق حاضر که متمایز کننده آن با دیگر پژوهش‌ها می‌شود مطالعه معیشت خانوارهای روستایی می‌باشد به نوبه خود در این موضوع جدید می‌باشد. و در منطقه مورد مطالعه نیز تا کنون تحقیقی با این عنوان مطالعه و تحقیق نشده بود.

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه ۱: بخش دامداری نقش مهمی در معیشت خانوارهای روستایی دارد.

فرضیه ۲: بین تنوع فعالیت اقتصادی و معیشت پایدار خانوار روستایی ارتباط مستقیمی دارد.

درواقع متنوع ساختن زمین‌های شغلی را می‌توان نوعی بیمه غیرمستقیم برای امنیت درآمد روستائیان دانست که بهره‌وری اندکی داشته و یا به علت حوادث طبیعی غیرمترقبه آسیب‌دیده‌اند. در نتیجه، توسعه مشاغل غیر کشاورزی، عاملی بازدارنده برای افزایش فقری است که در نتیجه کاهش تولید سرانه در مناطق روستایی و افزایش بیکاری به وجود می‌آید (ناصری و همکاران، ۱۳۸۸: ۴۸) تنوع بخشی اقتصادی به تعداد و تساوی مسیرهای جریان انرژی در داخل نظام‌های اقتصادی اشاره دارد و با برآورد تعدد انواع متفاوت فعالیت‌های اقتصادی موجود در نظام و چگونگی تساوی توزیع انرژی میان آن‌ها قابل اندازه‌گیری است (فراهانی، ۱۳۸۵: ۶۵).

به‌طور کلی می‌توان محورهای اساسی مورد تأکید در مطالعات، در ارتباط با تنوع بخشی فعالیت‌های اقتصادی در توسعه نواحی روستایی را در قالب موارد زیر مطرح نمود:

۱- ایجاد اشتغال: این فعالیت‌ها از توانایی بالا در جذب نیروی انسانی مازاد روستایی برخوردار است و موجب کاهش مهاجرت‌های روستا-شهری می‌شود؛

۲- افزایش درآمد: متنوع سازی باعث گسترش منابع درآمدی روستائیان و افزایش درآمد خانوارهای روستایی می‌شود؛

۳- کاهش فشار بر منابع پایه محیطی: بخش غیر زراعی، چرخه باطل فقر را با کاهش فشار ناشی از تقاضای آب و زمین در نواحی روستایی، نابود می‌کند (جوان و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۳۱-۱۳۲).

در کل تنوع بخشی به اقتصاد، رشد شاخص‌های توسعه انسانی، اشتغال‌زایی، تعامل فرهنگ‌ها و گفتمان‌ها، حفظ محیط‌زیست و در مجموع تحقق توسعه پایدار، از مسائل پیشروی جهان کنونی است. هر یک از کشورها در هر سطحی از توسعه، در تلاش‌اند تا پاسخ لازم را به مسائل مذکور بیابند در این میان، کشورهایی که به متنوع سازی اقتصاد روی

آورده اند و می خواهند خود را از اقتصاد تک پایه ای برهانند. در جستجوی شناخت راه های آن یا خلق راه ها و روش های جدیدند (افتخاری، ۱۳۸۴: ۲۴).

تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی روستایی، تاثیرات زیادی بر اقتصاد روستایی دارد. موارد زیر از جمله این تاثیرات اند:

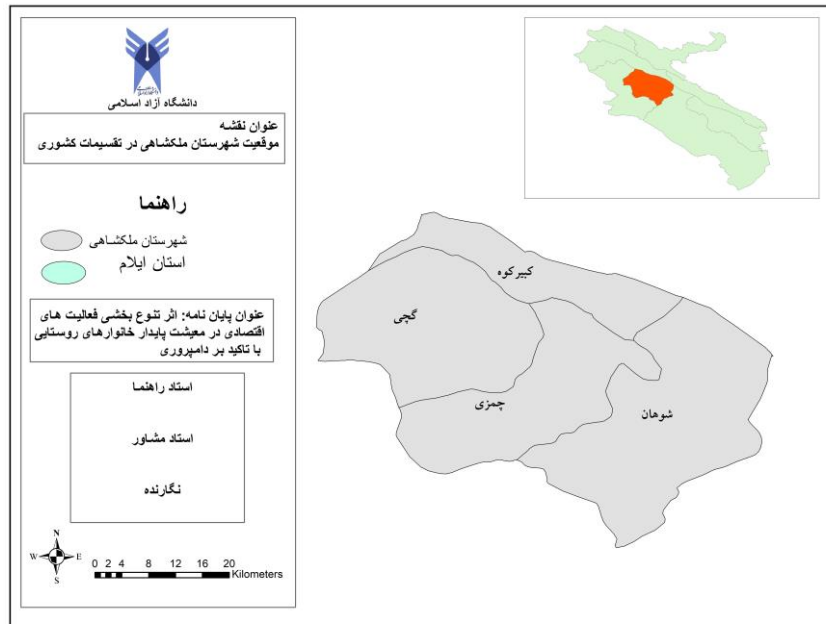
۱. فراهم نمودن زمینه های اشتغال و افزایش درآمد برای روستاییان در راستای تحقق عدالت اجتماعی
۲. زمینه سازی در جهت بهره برداری بهینه از امکانات و قابلیت های موجود در مناطق روستایی.
۳. ارتقاء دانش و آگاهی روستائینان و افزایش بهره وری نیروی کار روستایی.
۴. فعالیت های غیر زراعی می تواند به سرعت رشد درآمد روستاییان را افزایش دهد و رشد فعالیت های غیر زراعی و صنعتی می تواند در افزایش درآمدهای زراعی و کشاورزی موثر باشد.
۵. توسعه فعالیت های غیر زراعی و کشاورزی در تغییر عقاید افراد تاثیر گذار خواهد بود و مفاهیمی چون زمان، بازار، رقابت، حسابداری، کارآفرینی و کارفرمایی که در اقتصاد خودبسندگی توسط جامعه روستایی، کمتر درک می شد یا درک نمی شد، دریافت خواهد شد.
۶. بخش غیر زراعی، منبع مهمی برای اشتغال زنان روستایی در کشورهای مختلف است (بانک جهانی ۱۳۸۴: ۱۶۶).

روش شناسی

تحقیق حاضر به لحاظ ماهیت کاربردی و به روش توصیفی - تحلیلی می باشد. روش گردآوری داده ها در این تحقیق شامل روش کتابخانه ای و روش پیمایش مقطعی است که با استفاده از منابع دیجیتال و کتاب های موجود اقدام به جمع آوری اطلاعات مورد نیاز گردیده و برای بررسی فرضیه ها، اقدام به جمع آوری اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه محقق ساخته صورت گرفته است. حجم نمونه انتخابی از مردم محلی، در این پژوهش ۳۰۸ نفر می باشد که با استفاده از فرمول کوکران تعداد نمونه ها تعیین شد. بنابراین در وهله اول، کل جامعه آماری را به دو بخش مرکزی و گچی تقسیم بندی شده و در وهله دوم، از لحاظ جمعیتی به دو بخش جمعیتی بالای ۲۰ خانوار و زیر ۲۰ خانوار تعیین شده، جمعیت کم به دلیل اینکه خانوارهای زیر ۲۰ را شامل می شد در تقسیم بندی قرار نگرفته است. سپس روستاهایی را با در نظر گرفتن پراکنش جغرافیایی آن ها انتخاب می کنیم. در مرحله اول کار، اطلاعات، توصیفی جامعه نمونه ارائه و سپس نتایج پردازش آزمون استنباطی از طریق آزمون T تک نمونه ای و دو نمونه ای، ویلکا کسون، رگرسیون و تحلیل مسیر ارائه می شود و برای آزمون فرضیات از آزمون های T تک نمونه ای و دو نمونه ای، ویلکا کسون، رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده گردیده است. پردازش داده های تحقیق به کمک نرم افزار SPSS انجام خواهد شد.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان ملکشاهی از جمله شهرستان های شمال شرقی استان ایلام که بین ۴۶ درجه و ۲۹ دقیقه تا ۵۹ درجه و ۳۷ دقیقه طول شرقی و ۳۳ درجه و ۵۵ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۴۳ دقیقه عرض شمالی واقع شده است که از شمال به شهرستان ایلام، از شرق به شهرستان پاکدشت، از جنوب به مرز کشور کویت و از مغرب به کشور عراق محدود است و دارای وسعتی حدود ۱۸۰۰ کیلومتر مربع و در فاصله ۴۱ کیلومتر شهر ایلام قرار گرفته است. ارتفاع این شهر از سطح دریا ۱۴۲۱ متر است. از نظر تقسیمات اداری سیاسی شهرستان ملکشاهی دارای ۲ بخش، ۳ شهر، ۴ دهستان و ۲۵ آبادی دارای سکنه می باشد. شهر ارکواز مرکزیت اداری - سیاسی این شهرستان را داراست. (سازمان مدیریت و برنامه ریزی، ۱۳۹۵).

شکل ۱. موقعیت شهرستان ملکشاهی در نظام تقسیمات سیاسی استان ایلام

یافته ها و بحث

– ویژگی‌های فردی- اجتماعی افراد مورد سنجش

این بخش اختصاص به جمع‌آوری ویژگی‌های فردی و اجتماعی افرادی که مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند اختصاص یافته است. که در جدول زیر ویژگی‌ها افراد مورد مطالعه را بازگو می‌نماید.

جدول ۲

ویژگی‌های فردی- اجتماعی سرپرست خانوارها

جنسیت	سن	وضعیت تأهل	سطح تحصیلات
مرد	۲۵-۱۵	مجرد	فوق لیسانس ۱۱٪
	۳۵-۲۶		لیسانس ۱۹٪
	۴۵-۳۶		فوق دیپلم ۱۴٪
زن	۴۶ به بالا	متاهل	دیپلم ۳۹٪
			بی سواد ۱۵٪

فرضیه اول پژوهش

H1: به نظر می‌رسد بخش دامداری نقش مهمی در معیشت خانوارهای روستایی دارد.

H0: به نظر می‌رسد بخش دامداری نقش مهمی در معیشت خانوارهای روستایی ندارد.

جدول ۳

آزمون ناپارامتریک فریدمن و کای اسکوتر جهت بررسی وضعیت معیشت خانوار

مؤلفه ها	ضریب کای اسکوتر	درجه آزادی	سطح معنای	میانگین رتبه‌ای	درجه آزادی	سطح معنای
درآمد ناشی تولید شیر و فراورده های لبنی	۱۹۴/۶۰۴	۴	۹/۳۴			
درآمد حاصل از تولید گوشت قرمز	۱۸۳/۵۰۹	۴	۹/۱۱			

۹/۲۵	۴	۱۹۹/۲۱۹	درآمد حاصل از تولید محصولات کشاورزی (تولید علوفه)
۹/۱۹	۳	۹۶/۳۴۳	درآمد ناشی از فرا آوری فرآورده های دامی
۹/۳۸	۳	۹۷/۶۶۹	درآمد صنایع تولیدی (بخش تولید خوراک صنعتی دام)
۸/۹۵	۴	۱۷۹/۶۶۳	درآمد بخش حمل و نقل
۹/۳۵	۴	۲۰۲/۱۴۸	رونق دامداری توانسته است به افزایش سرانه واحد های دامی منجر شود.
۹/۱۲	۴	۱۹۲/۴۱۴	رونق دامداری توانسته است به بهبود ابزار بهره وری از دام و استفاده از مصالح جدید منجر شود.
۰/۰۰۰*	۱۷	۰/۰۰۰*	رونق دامداری استفاده از تکنولوژی های روز را بهبود می بخشد.
۸/۵۰	۴	۱۵۸/۷۴۶	رونق دامداری صنعتی میزان بهداشت و امنیت را بهبود می بخشد.
۹/۱۲	۴	۲۰۷/۹۴۷	رونق دامداری صنعتی میزان بهداشت و امنیت را بهبود می بخشد.
۸/۵۵	۴	۱۲۹/۵۱۵	آینده دامداری های سنتی و نیمه صنعتی موجود با روند فعلی امیدوار کننده خواهد بود
۹/۶۰	۳	۱۰۵/۱۰۱	دامداری های سنتی و نیمه صنعتی در کل توانسته اند انتظارت مردم را برآورده کنند.
۷/۵۰	۴	۶۲/۴۴۴	تا چه میزان از شغل خود راضی هستید
۹/۲۱	۴	۱۹۲/۸۸۸	تا چه میزان از درآمد خود راضی هستید
۹/۲۹	۳	۱۰۳/۹۱۷	فعالیت های شما تا چه میزان در آسایش نسبی خانواده موثر بوده است
۹/۳۴	۴	۹۳/۹۸۲	تا چه میزان به تداوم شغل خود مطمئن هستید
۹/۱۱	۳	۹۶/۸۷۸	سهولت دریافت وام برای فعالیت های خود را چگونه ارزیابی می کنید
۹/۲۵	۴	۹۳/۶۴۵	میزان رضایت از هزینه های زندگی خانوار را چگونه ارزیابی می کنید

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹ سطح معناداری تا ۹۹٪ (*) سطح معناداری تا ۹۵٪ (***) عدم معناداری (NS)

در تحلیل جدول بالا که از طریق آزمون ناپارامتریک کای اسکور جهت بررسی وضعیت معیشت خانوار پرداخته شده با توجه به معیارهای قرار گرفته شده در این مبحث و خروجی حاصله از این آزمون از دیدگاه خانوارها می توان اینگونه استدلال نموده تمامی مولفه های دارای سطح معناداری بسیار بالا تا سطح ۹۹ درصد معنادار بوده و این دستاورد بدین معنا می باشد دامداری یک راستا توانسته است بر روی دیگر مولفه ها اثرگذار واقع شود بطوری که باعث توسعه معیشت خانوار در منطقه مورد مطالعه گردیده است البته در این میزان اثرگذاری دامداری های سنتی و نیمه صنعتی بر رضایت مردم بسیار اثرگذار بوده است. البته لازم بذکر می باشد که مقدار اثرگذاری با توجه به میزان کای اسکور اختصاص یافته به هر مولفه متفاوت است که بر طبق یافته های بدست آمده همه ی شاخص ها از ضریب همبستگی یکسان برخوردار نبوده اند و با توجه به ضریب کای اسکور بدست آمده بیشترین کای اسکور اختصاص یافته به مولفه رونق دامداری صنعتی و میزان بهبود بهداشت و امنیت موفق عمل کردند با مقدار اسکور ۲۰۷/۹۴۷ و کمترین مقدار متناسب با مقدار کای اسکور مرتبط با مولفه رضایت شغلی می باشد با مقدار کای اسکور ۶۲/۴۴۴ می باشد.

با توجه به آزمون ناپارامتریک فریدمن، همان گونه که مشاهده می شود سطح معناداری ۹۵ درصد برای شاخص های نقش دامداری و معیشت خانوار وجود دارد بدست آمده است که این امر بیانگر بالا بودن میزان ارتباط این مقوله های با هم و تأیید آزمون کای اسکور یک طرفه می باشد و با توجه به میانگین رتبه ای بدست آمده شاخص هایی که در زیرمجموعه ی مولفه های نقش دامداری و معیشت خانوار قرار گرفته اند از اهمیت یکسانی برخوردار نبوده اند، و با توجه

به داده‌های جدول ذکر شده باید گفت رونق دامداری صنعتی باعث افزایش میزان بهبود بهداشت و امنیت می‌شود که با میانگین رتبه‌ای ۹/۱۲ را به خود اختصاص داده که بیشترین مقدار کای اسکور و کمترین میزان ارتباط را معیشت خانوار توانسته بر روی رضایت شغلی اثرگذار واقع گردد با میانگین رتبه‌ای ۷/۵۰ می‌باشد، که با توجه به این یافته‌ها می‌توان به این نتیجه دست یافت بطور کل میزان ارتباط این دو مقوله باهم با توجه به معیارهای موجود مورد سنجش از منظر کارشناسان و مردم بسیار بالا بوده است. اما از طریق برنامه‌ریزی‌های جدید و طراحی‌های مدرن‌تر می‌توان این میزان را بسیار بالاتر از این حد برد و به سطح ۹۹ درصد معناداری رساند و در نتیجه میزان کای اسکورهای هر بخش رشد بیشتر داشته باشند.

جدول ۴

آزمون آماری کروسکال والیس جهت سنجش میزان اثرگذاری نوع اشتغال و فعالیت بر روی معیشت خانوار روستاییان

گویه	مولفه‌های معیشت خانوار	حجم نمونه	آماره آزمون کروسکال والیس	سطح معناداری
	درآمد ناشی تولید شیر و فراورده های لبنی	۳۰۸	۱/۵۲۹	۰/۰۰۰*
	درآمد حاصل از تولید گوشت قرمز	۳۰۸	۱۰/۹۲۳	۰/۰۰۹*
	درآمد حاصل از تولید محصولات کشاورزی (تولید علوفه)	۳۰۸	۳/۲۱۲	۰/۰۰۰*
	درآمد ناشی از فراآوری فراورده های دامی	۳۰۸	۳/۱۰۳	۰/۰۰۰*
	درآمد صنایع تولیدی (بخش تولید خوراک صنعتی دام)	۳۰۸	۰/۳۸۶	۰/۰۰۰*
	درآمد بخش حمل و نقل	۳۰۸	۵/۷۱۸	۰/۰۰۰*
	رونق دامداری توانسته است به افزایش سرانه واحد های دامی منجر شود.	۳۰۸	۰/۴۲۱	۰/۰۰۰*
	رونق دامداری توانسته است به بهبود ابزار بهره وری از دام و استفاده از مصالح جدید منجر شود.	۳۰۸	۰/۶۰۴	۰/۰۲۱**
نوع غالب اشتغال و فعالیت در روستا	رونق دامداری استفاده از تکنولوژی های روز را بهبود می بخشد.	۳۰۸	۱/۶۶۸	۰/۰۱۴**
	رونق دامداری صنعتی میزان بهداشت و امنیت را بهبود می بخشد.	۳۰۸	۱/۴۴۸	۰/۰۰۰*
	آینده دامداری های سنتی و نیمه صنعتی موجود با روند فعلی امیدوار کننده خواهد بود	۳۰۸	۳/۴۶۰	۰/۰۰۱*
	دامداری های سنتی و نیمه صنعتی در کل توانسته اند انتظارت مردم را برآورده کنند.	۳۰۸	۴/۶۰۳	۰/۰۱۲**
	تا چه میزان از شغل خود راضی هستید	۳۰۸	۴/۵۷۱	۰/۰۱۳**
	فعالیت های شما تا چه میزان در آسایش نسبی خانواده موثر بوده است	۳۰۸	۲/۹۷۲	۰/۰۳۸**
	تا چه میزان به تداوم شغل خود مطمئن هستید	۳۰۸	۱/۳۸۷	۰/۷۱۸(NS)
	سهولت دریافت وام برای فعالیت های خود را چگونه ارزیابی می کنید	۳۰۸	۱/۷۳۲	۰/۶۵۱(NS)
	میزان رضایت از هزینه های زندگی خانوار را چگونه ارزیابی می کنید	۳۰۸	۲/۹۸۶	۰/۰۰۰*

مآخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹ سطح معناداری تا ۰/۹۹ (*). سطح معناداری تا ۰/۹۵ (**). عدم معناداری (NS)

با توجه به جدول بالا که به سنجش نوع غالب اشتغال و فعالیت بر معیشت خانوار روستاهای شهرستان ملکشاهی از طریق آزمون سنجش ارتباط کروسکال والیس پرداخته شده با در نظر گرفتن مولفه‌های معیشت خانوار و خروجی‌های حاصله از این آزمون از دیدگاه دو قشر مورد نظر که در اکثریت مولفه‌های معناداری تا سطح ۹۹ درصدی می‌باشند و برخی از آنها هم سطح معناداری ۹۵ درصدی را همانند: رونق دامداری توانسته است به بهبود ابزار بهره وری از دام و استفاده از مصالح جدید منجر شود و رونق دامداری استفاده از تکنولوژی های روز را بهبود می بخشد. و دامداری های سنتی و نیمه صنعتی در کل توانسته اند انتظارت مردم را برآورده کنند و تا چه میزان از شغل خود راضی هستید و

فعالیت های شما تا چه میزان در آسایش نسبی خانواده موثر بوده است در بین نظرات مردم محلی به خود اختصاص داده اند. و لازم بذکر است که تنها دو مولفه تا چه میزان به تداوم شغل خود مطمئن هستید و سهولت دریافت وام برای فعالیت های خود را چگونه ارزیابی می کنید از منظر مردم محلی نتوانسته اند سطح معناداری مورد نظر را کسب نمایند که در مولفه تا چه میزان به تداوم شغل خود مطمئن هستید در آزمون های پیشین که این مولفه را مورد ارزیابی قرار داده اند هم این مولفه نتوانسته سطح معناداری مورد نظر را کسب نماید که این نشان از کم بودن میزان اثرگذاری نقش دامداری در ایجاد این چنین رفتارهای در بین مردم محلی می باشد و نکته قابل تأمل در این بخش این مقوله می باشد که در تمامی مولفه های مورد ارزیابی قرار گرفته از مسئولین مولفه های مورد نظر نتوانسته اند سطح معناداری ۹۹ درصدی را به خود اختصاص دهند که این نشان از میزان درک تأثیرگذاری نقش دامداری بر روی معیشت خانوار مردم محلی از دیدگاه این گروه می باشد. البته لازم بذکر است که میزان بهره مند مولفه های علاوه بر سطح معناداری تحت تأثیر مقدار آماره آزمون کروسکال والیس هستند که بیشترین اثرگذاری از این منظر بر روی مولفه درآمد حاصل از تولید گوشت قرمز با مقدار ۱۰/۹۲۳ از دیدگاه مردم است که همانطور که قبلا هم ذکر شده است میزان ۹۹ درصد معناداری را کسب نموده است و مولفه تا چه میزان به تداوم شغل خود مطمئن هستید با مقدار ۱۱/۳۸۷ از دیدگاه مردم محلی کمترین میزان آماره آزمون کروسکال والیس را به خود اختصاص داده است که این نشان از عدم اثرگذاری مبحث دامداری بر روی رضایت شغلی می باشد که در رابطه با این بخش از فرضیه اینگونه نتیجه گرفت که توسعه دامداری نتوانسته است آنچنان که باید نتیجه مثبتی بر روی وضعیت معیشت خانوار افراد در ادامه برای پاسخ به این مسئله از مدل آماری رگرسیون خطی استفاده می نمایم که نتایج آن را می توان در جدول و نمودار ذیل مشاهده نمود.

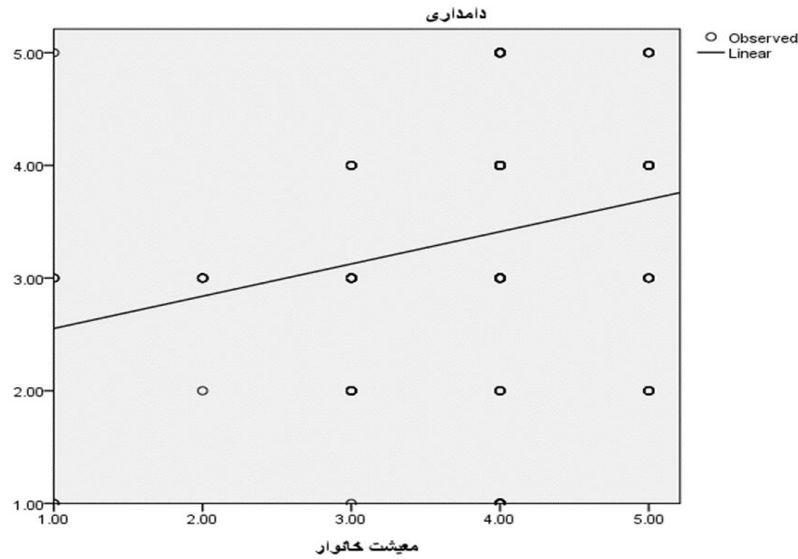
جدول ۵

مدل خلاصه شده و پارامترهای برآورد شده جهت ترسیم ارتباط دامداری روستایی شهرستان ملکشاهی با معیشت خانوار این شهرستان

معادله	متغیر مستقل	متغیر وابسته	مدل خلاصه شده			برآورد پارامترها	
رگرسیون خطی	رگرسیون مربع	ضریب آنوا	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معناداری	ثابت	متغیر
	توسعه دامداری	معیشت پایدار خانوار (مردم و مسئولین)	۱	۳۳۶	۰/۰۰۴***	۲/۲۶۶	۰/۲۸۶

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹ سطح معناداری تا ۹۹٪ (*) سطح معناداری تا ۹۵٪ (**)

عدم معناداری (NS) با توجه به جدول بالا که از طریق مدل رگرسیون خطی به سنجش نحوه ارتباط دامداری با معیشت خانوار روستایی شهرستان ملکشاهی را از دو دیدگاه مختلف می سنجد با توجه به ارقام خروجی حاصله از این مدل می توان اینگونه استدلال نمود که این ارتباط بصورت مستقیم بوده و معیشت پایدار خانوار بصورت مستقیم از دامداری از منظر هر دو گروه تأثیرپذیر بوده است. نهایت جهت نمایش این ارتباط نمودار رگرسیونی خطی پایین ترسیم گردیده که بصورت صریح و واضح بیان گر این مسئله می باشد.

شکل ۲. رگرسیون خطی جهت ترسیم نحوه و میزان ارتباط دامداری با معیشت خانوار روستایی شهرستان ملکشاهی از دیدگاه مسئولین و مردم

فرضیه دوم:

- H1: به نظر می‌رسد تنوع فعالیت اقتصادی و معیشت پایدار خانوار روستایی ارتباط مستقیمی دارد.
 H0: به نظر می‌رسد تنوع فعالیت اقتصادی و معیشت پایدار خانوار روستایی ارتباط مستقیمی ندارد.

جدول ۶.

بررسی نتایج نظرات مسئولین، مردم محلی از میزان اثرگذاری دامداری بر روی وضعیت اقتصادی خانوار روستایی شهرستان ملکشاهی با استفاده از آزمون T تک نمونه‌ای و کلموگروف

گویه	مولفه‌های اقتصادی	حجم نمونه	آماره آزمون T	سطح معناداری	حجم نمونه	آماره آزمون	سطح معناداری	سطح معناداری
دامداری	میزان رضایت شما از تنوع شغلی ایجاد شده ناشی از توسعه و گسترش دامداری ها چه قدر است.	۳۳۸	۸۳/۸۴۶	۰/۰۰۰*	۳۳۸	۰/۲۳۱	۰/۰۰۰*	۰/۰۰۰*
	رضایت شما از امکان دفن زباله در روستا را چگونه ارزیابی می کنید	۳۳۸	۸۱/۶۵۴	۰/۰۰۰*	۳۳۸	۰/۲۷۴	۰/۰۰۰*	۰/۰۰۰*
	از میزان درآمد خود راضی هستید.	۳۳۸	۸۹/۱۵۰	۰/۰۰۰*	۳۳۸	۰/۲۰۹	۰/۰۰۰*	۰/۰۰۰*
	رضایت شما از زیر ساخت های روستایی به چه میزان است.	۳۳۸	۸۵/۷۶۱	۰/۰۰۰*	۳۳۸	۰/۱۹۳	۰/۰۰۰*	۰/۰۰۰*
	میزان رضایت شما از شبکه حمل و نقل چه قدر است.	۳۳۸	۸۵/۸۸۹	۰/۰۰۰*	۳۳۸	۰/۲۵۳	۰/۰۰۰*	۰/۰۰۰*
	میزان رضایت شما از حفظ سلامت و بهداشت چه قدر است.	۳۳۸	۸۲/۸۲۹	۰/۰۰۰*	۳۳۸	۰/۲۲۴	۰/۰۰۰*	۰/۰۰۰*
	میزان رضایت شما از خدمات کشاورزی چه قدر است.	۳۳۸	۸۴/۱۳۹	۰/۳۵۲(NS)	۳۳۸	۰/۲۹۳	۰/۰۰۰*	۰/۰۰۰*
	میزان رضایت شما از خدمات فرهنگی و آموزشی چه قدر است.	۳۳۸	۸۶/۰۶۵	۰/۰۰۰*	۳۳۸	۰/۲۶۱	۰/۰۰۰*	۰/۰۰۰*
	میزان رضایت شما از خدمات رفاهی و گذران اوقات فراغت چه قدر است.	۳۳۸	۷۸/۳۸۹	۰/۰۰۰*	۳۳۸	۰/۲۷۹	۰/۰۰۰*	۰/۰۰۰*

۰/۰۰۰*	۰/۱۹۳	۳۳۸	۰/۰۰۰*	۸۵/۸۲۲	۳۳۸	میزان رضایت شما از کیفیت زندگی در روستا چه قدر است.
۰/۰۰۰*	۰/۲۳۶	۳۳۸	۰/۰۰۰*	۸۴/۰۷۶	۳۳۸	اشتغال ایجاد شده در زمینه دامداری و پرورش دام به چه میزان بوده است.
۰/۰۰۰*	۰/۲۳۱	۳۳۸	۰/۰۰۰*	۸۷/۵۴۴	۳۳۸	اشتغال ایجاد شده در بخش خدمات به چه میزان است.
۰/۰۰۰*	۰/۲۸۵	۳۳۸	۰/۰۰۰*	۵۹/۸۹۲	۳۳۸	اشتغال ایجاد شده در بخش کشاورزی و تولید علوفه به چه میزان است
۰/۰۰۰*	۰/۲۹۵	۳۳۸	۰/۰۰۰*	۸۱/۴۱۵	۳۳۸	اشتغال ایجاد شده در زمینه خرید و فروش محصولات تولیدی به چه میزان بوده است
۰/۰۰۰*	۰/۲۷۵	۳۳۸	۰/۰۰۰*	۸۹/۸۴۹	۳۳۸	اشتغال ایجاد شده در بخش حمل و نقل فرآورده های تولیدی و مصرفی دامداری ها به چه میزان است
۰/۰۰۰*	۰/۲۷۵	۳۳۸	۰/۰۰۰*	۴۹/۲۱۸	۳۳۸	اشتغال ایجاد شده در بخش صنایع تولیدی (تولید خوراک صنعتی دام) به چه میزان است
۰/۰۰۰*	۰/۲۴۱	۳۳۸	۰/۰۰۰*	۸۵/۶۶۴	۳۳۸	قبل از شروع فعالیت دامداری های سنتی و نیمه صنعتی، وضعیت درآمد شما چگونه بوده است
۰/۰۰۰*	۰/۱۷۴	۳۳۸	۰/۰۰۰*	۸۸/۰۷۶	۳۳۸	بعد از شروع فعالیت دامداری های سنتی و نیمه صنعتی، وضعیت درآمد شما چگونه بوده است
۰/۰۰۰*	۰/۲۷۲	۳۳۸	۰/۰۰۰*	۵۹/۷۹۵	۳۳۸	قبل از شروع فعالیت دامداری های سنتی و نیمه صنعتی، وضعیت اشتغال شما چگونه بوده است
۰/۰۰۰*	۰/۲۷۹	۳۳۸	۰/۰۰۰*	۷۹/۳۰۴	۳۳۸	بعد از شروع فعالیت دامداری های سنتی و نیمه صنعتی، وضعیت اشتغال شما چگونه بوده است

مآخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹ سطح معناداری تا ۹۹٪ (*) سطح معناداری تا ۹۵٪ (***) عدم معناداری (NS)

با توجه به آزمون بالا جهت بررسی توزیع نرمال داده ها گرفته شده است با توجه به سطح معناداری اختصاص یافته به هریک از زیر مولفه های بخش اقتصادی با در نظر گرفتن مقدار آماره آزمون اختصاص یافته به هر زیرمولفه می توان این گونه نتیجه گرفت که با توجه به مقدار معناداری مقدار ۰/۰۰۰ نشان از رد فرض صفر دارد. یعنی دلیلی برای تأیید این فرضیه که "نمونه مورد نظر از توزیع نرمال بر خوردار می باشد"، وجود دارد. به عبارتی توزیع این نمونه، نرمال می باشد. و بین داده ها در بین این آزمون توزیع متفاوت وجود ندارد به عبارت کلی: نظرات افراد در پاسخ گویی به بخش های مرتبط به این جدول متفاوت نبوده است. و جهت تکمیل عملکرد این آزمون از آزمون زیر (تی تک نمونه ای) استفاده می کنیم که علت استفاده از آزمون تی بدلیل توزیع نرمال داده های در آزمون کلموگروف می باشد که نتوانسته از طریق آن آزمون به هدف مذکور دست یافت به همین دلیل از آزمون مکمل تی تک نمونه ای در این قسمت استفاده می شود. با توجه به آزمون فوق الذکر که از طریق آزمون تی تک نمونه ای به سنجش میزان اثرگذاری دامداری بر روی وضعیت اقتصادی خانوار روستایی شهرستان ملکشاهی پرداخته شده است می توان با در نظر گرفتن خروجی های حاصله از این آزمون که تکمیل کننده عملکرد آزمون پیشین می باشد اینگونه استدلال نمود که از منظر مسئولین، توسعه دامداری توانسته اند بر روی وضعیت اقتصادی اثرگذار باشد که این مسئله را می توان در سطح معناداری ۹۹ درصدی مولفه های اقتصادی از دیدگاه مسئولین مشاهده نمود و همین مقوله را می توان در دیدگاه مردم محلی هم در اکثر مولفه های بجز مولفه میزان رضایت از خدمات کشاورزی چه قدر است که نتوانسته است سطح معناداری بدست بیاورد مشاهده نمود که علت این امر هم از دیدگاه مردم محلی این مسئله می باشد که هنوز از منظر اقتصادی آنقدری ضعیف هستند که رضایت از خدمات کشاورزی در میان آنها ایجاد نشده است ولی در بقیه مسائل مورد بررسی از دیدگاه این قشر توانسته توسعه دامداری بر روی وضعیت اقتصادی آنها اثرگذار باشد و البته لازم بذکر است در مولفه های که دارای سطح

معناداری ۹۹ درصدی می‌باشند هم تفاوت میزان اثرپذیری وجود دارد که این تفاوت را می‌توان در بخش میزان آماره آزمون T مشاهده نمود که بدین صورت می‌باشد که از منظر مسئولین و مردم مولفه اشتغال ایجاد شده در بخش حمل و نقل فراورده های تولیدی و مصرفی دامداری ها در این منطقه باعث کاهش بیکاری شده است با مقدار ۸۹/۸۴۹ آماره آزمون بیشترین مقدار آماره را به خود اختصاص داده است و مولفه اشتغال ایجاد شده در بخش صنایع تولیدی (تولید خوراک صنعتی دام) با مقدار آماره آزمون ۴۹/۲۱۸ کمترین مقدار را به خود اختصاص داده است که نشان از پایین بودن مقدار کیفیت سطح زندگی در بین مردم محلی در منظر این دو قشر می‌باشد و در نتیجه همان طور که پیشتر بیان شده تنها مولفه‌ای باشد که نتوانسته سطح معناداری را بدست آورد و در نهایت در بخش مولفه‌های مورد ارزیابی قرار گرفته شده از منظر مردم و مسئولین در مابین مولفه‌های مورد نظر مولفه میزان رضایت شما از خدمات فرهنگی و آموزشی چه قدر است با مقدار آماره آزمون ۸۴/۱۳۹ بیشترین میزان اثرگذاری بر روی وضعیت اقتصادی داشته است. در نهایت از طریق آزمون سنجش اثرگذاری اسپیرمن به سنجش میزان اثرگذاری دامداری بر روی مولفه‌های اقتصادی از منظر دو گروه مورد نظر خواهیم پرداخت که نتایج آن را می‌توان در جدول ذیل مشاهده نمود.

جدول ۷.

آزمون آماری کروسکال والیس جهت بررسی تأثیر تولید و پرورش دام بر روی اقتصادی روستاییان

گویه	مولفه‌های بعد فعالیت اقتصادی	حجم نمونه	آماره آزمون کروسکال والیس	سطح معناداری
	میزان رضایت شما از تنوع شغلی ایجاد شده ناشی از توسعه و گسترش دامداری ها چه قدر است.	۳۳۸	۳/۲۰۷	* ۰/۰۰۰
	رضایت شما از امکان دفن زباله در روستا را چگونه ارزیابی می کنید	۳۳۸	۱/۸۳۰	* ۰/۰۰۸
	از میزان درآمد خود راضی هستید.	۳۳۸	۰/۷۳۷	* ۰/۰۰۰
	رضایت شما از زیر ساخت های روستایی به چه میزان است.	۳۳۸	۷/۹۷۹	* ۰/۰۰۰
	میزان رضایت شما از شبکه حمل و نقل چه قدر است.	۳۳۸	۱/۶۷۹	* ۰/۰۰۰
	میزان رضایت شما از حفظ سلامت و بهداشت چه قدر است.	۳۳۸	۲/۸۹۰	* ۰/۰۰۰
	میزان رضایت شما از خدمات کشاورزی چه قدر است.	۳۳۸	۲/۰۸۹	* ۰/۰۰۰
	میزان رضایت شما از خدمات فرهنگی و آموزشی چه قدر است.	۳۳۸	۲/۱۹۰	** ۰/۰۳۱
	میزان رضایت شما از خدمات رفاهی و گذران اوقات فراغت چه قدر است.	۳۳۸	۱۰/۲۵۱	** ۰/۰۱۳
	میزان رضایت شما از کیفیت زندگی در روستا چه قدر است.	۳۳۸	۱/۴۱۵	* ۰/۰۰۰
	اشتغال ایجاد شده در زمینه دامداری و پرورش دام به چه میزان بوده است.	۳۳۸	۶/۱۵۳	* ۰/۰۰۱
	اشتغال ایجاد شده در بخش خدمات به چه میزان است.	۳۳۸	۲/۲۱۷	** ۰/۰۱۱
	اشتغال ایجاد شده در بخش کشاورزی و تولید علوفه به چه میزان است	۳۳۸	۴/۱۳۶	** ۰/۰۱۳
تأثیر تولید و پرورش دام	اشتغال ایجاد شده در زمینه خرید و فروش محصولات تولیدی به چه میزان بوده است	۳۳۸	۳/۰۶۶	** ۰/۰۳۸
	اشتغال ایجاد شده در بخش حمل و نقل فراورده های تولیدی و مصرفی دامداری ها به چه میزان است	۳۳۸	۰/۳۳۴	(NS) ۰/۷۰۲
	اشتغال ایجاد شده در بخش صنایع تولیدی (تولید خوراک صنعتی دام) به چه میزان است	۳۳۸	۰/۶۶۶	(NS) ۰/۸۸۱
	قبل از شروع فعالیت دامداری های سنتی و نیمه صنعتی، وضعیت درآمد شما چگونه بوده است	۳۳۸	۱/۰۶۲	* ۰/۰۰۰
	بعد از شروع فعالیت دامداری های سنتی و نیمه صنعتی، وضعیت درآمد شما چگونه بوده است	۳۳۸	۱۱/۴۶۷	* ۰/۰۰۰
	قبل از شروع فعالیت دامداری های سنتی و نیمه صنعتی، وضعیت اشتغال شما چگونه بوده است	۳۳۸	۰/۷۴۱	* ۰/۰۰۰

۰/۰۰۰*	۲/۴۵۶	۳۳۸	بعد از شروع فعالیت دامداری های سنتی و نیمه صنعتی، وضعیت اشتغال شما چگونه بوده است
مآخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹ سطح معناداری تا ۹۹٪ (*) سطح معناداری تا ۹۵٪ (***) عدم معناداری (NS)			

با توجه به جدول بالا که به سنجش میزان اثرگذاری تأثیر تولید و پرورش دام بر روی وضعیت اقتصادی خانوار روستایی شهرستان ملکشاهی از طریق آزمون سنجش ارتباط کروسکال والیس پرداخته شده با در نظر گرفتن مولفه های اقتصادی و خروجی های حاصله از این آزمون از دیدگاه دو قشر مورد نظر که در اکثریت مولفه های معناداری تا سطح ۹۹ درصدی می باشند و برخی از آنها هم سطح معناداری ۹۵ درصدی را همانند: اشتغال ایجاد شده در بخش خدمات به چه میزان است. اشتغال ایجاد شده در بخش کشاورزی و تولید علوفه به چه میزان است؟ اشتغال ایجاد شده در زمینه خرید و فروش محصولات تولیدی به چه میزان بوده است؟ میزان رضایت شما از خدمات فرهنگی و آموزشی چه قدر است. میزان رضایت شما از خدمات رفاهی و گذران اوقات فراغت چه قدر است، به خود اختصاص داده اند. و لازم بذکر است که تنها دو مولفه اشتغال ایجاد شده در بخش حمل و نقل فرآورده های تولیدی و مصرفی دامداری ها به چه میزان است؟ اشتغال ایجاد شده در بخش صنایع تولیدی (تولید خوراک صنعتی دام) به چه میزان است؟ از منظر این دو قشر نتوانسته اند سطح معناداری مورد نظر را کسب نمایند. البته لازم بذکر است که میزان بهره مند مولفه های اقتصادی علاوه بر سطح معناداری تحت تأثیر مقدار آماره آزمون کروسکال والیس هستند که بیشترین اثر گذاری از این منظر بر روی مولفه بعد از شروع فعالیت دامداری های سنتی و نیمه صنعتی، وضعیت درآمد شما چگونه بوده است؟ با مقدار ۱۱/۴۶۷ از دیدگاه مردم و مسیولین است که همانطور که قبلا هم ذکر شده است میزان ۹۹ درصد معناداری را کسب نموده است و مولفه اشتغال ایجاد شده در بخش صنایع تولیدی (تولید خوراک صنعتی دام) به چه میزان است؟ با مقدار ۰/۳۳۴ از دیدگاه مردم محلی کمترین میزان آماره آزمون کروسکال والیس را به خود اختصاص داده است که این نشان از عدم اثرگذاری مبحث توسعه دامداری بر روی اشتغال ایجاد شده در بخش صنایع تولیدی (تولید خوراک صنعتی دام) به چه میزان است؟ می باشد که در آزمون پیشین T تک نمونه ای هم نتوانسته بود سطح معناداری را به خود اختصاص دهد با همه این تفاسیر می تواند در رابطه با این بخش از فرضیه اینگونه نتیجه گرفت که توسعه دامداری توانسته است آنچنان که باید نتیجه مثبتی بر روی وضعیت اقتصادی افراد بگذار در ادامه برای پاسخ به این مسئله از مدل آماری رگرسیون خطی استفاده می نماییم که نتایج آن را می توان در جدول و نمودار ذیل مشاهده نمود.

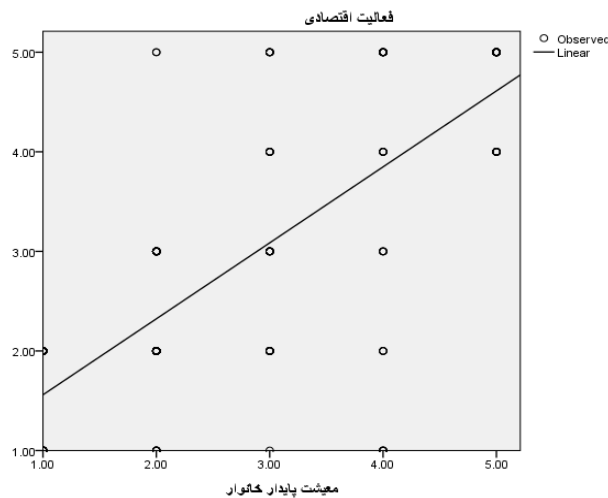
جدول ۸.

مدل خلاصه شده و پارامترهای برآورد شده جهت ترسیم وضعیت اقتصادی خانوار روستایی شهرستان ملکشاهی

معادله	متغیر مستقل	متغیر وابسته	مدل خلاصه شده			برآورد پارامترها
رگرسیون خطی	رگرسیون مربع	ضریب آنوا	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معناداری	ثابت
معیشت پایدار خانوار	فعالیت اقتصادی	۰/۵۸۴	۱	۳۳۶	۰/۰۰۴***	۰/۷۶۳
مآخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹ سطح معناداری تا ۹۹٪ (*) سطح معناداری تا ۹۵٪ (***)						

با توجه به جدول بالا که از طریق مدل رگرسیون خطی به سنجش نحوه ارتباط معیشت پایدار خانوار با وضعیت اقتصادی خانوار روستایی شهرستان ملکشاهی را از دو دیدگاه مختلف می سنجد با توجه به ارقام خروجی حاصله از این مدل می توان اینگونه استدلال نمود که این ارتباط بصورت مستقیم بوده و ساختار اقتصادی بصورت مستقیم از معیشت

پایدار خانوار از منظر هر دو گروه تأثیرپذیر بوده است. نهایت جهت نمایش این ارتباط نمودار رگرسیونی خطی پایین ترسیم گردیده که بصورت صریح و واضح بیان گر این مسئله می‌باشد.

شکل ۳. رگرسیون خطی جهت ترسیم نحوه و میزان ارتباط وضعیت اقتصادی با معیشت پایدار خانوار روستایی شهرستان ملکشاهی از دیدگاه مسئولین و مردم

نتیجه گیری

یکی از مهمترین استراتژی‌های ارائه شده در چارچوب الگوی توسعه پایدار روستایی، رعایت اصل تنوع در فعالیت‌های اقتصادی است، تنوع زمینه را برای کاهش اثرات منفی ناشی از ناپایداری در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی فراهم می‌آورد. انطباق وضعیت پایداری اقتصادی روستاهای مورد مطالعه با وضعیت تنوع فعالیت‌های اقتصادی (شغلی) آن، مؤید این واقعیت بوده است که با افزایش تنوع اقتصادی در روستاهای مورد مطالعه پایداری اقتصادی افزایش می‌یابد؛ به گونه‌ای که میزان پایداری اقتصادی در سکونتگاه‌های روستایی که از تنوع شغلی بالاتری برخوردار بوده‌اند، به مراتب بیشتر از بقیه سکونتگاه‌ها می‌باشد. اولین فرضیه پژوهش حاضر این چنین بیان گردیده که، به نظر می‌رسد بخش دامداری نقش مهمی در معیشت خانوارهای روستایی ایفا می‌کند با توجه به تحلیل‌های ارائه شده در بخش ابتدای فصل چهارم در تحلیل‌های که در بخش آزمون‌های آماری انجام گردیده شد. این چنین می‌توان نتیجه گرفت: برای بررسی تأثیر بخش دامداری در رشد و توسعه معیشت خانوارها، بر اساس نتایج بدست آمده از خانوار و مسئولان، از آزمون‌های کای اسکوئر، فریدمن، کروسکال والیس، رگرسیون و استفاده شده است، این فرضیه را می‌توان با سطح اطمینان بسیار بالایی قبول کرد.

دومین فرضیه پژوهش حاضر این چنین بیان گردیده که به نظر می‌رسد بین تنوع فعالیت اقتصادی و معیشت پایدار خانوار روستایی ارتباط مستقیمی دارد. با توجه به موضوع این فرضیه که به مسئله تنوع فعالیت اقتصادی تأکید دارد این فرضیه را همانند فرضیه پیشین با استفاده از آزمون‌های کلکروگروف، آتک نمونه ای، کروسکال والیس و رگرسیون در فاصله اطمینان ۹۹ درصد و سطح احتمال خطا $\text{sig} = 0.000$ رابطه معناداری بین تنوع فعالیت اقتصادی و معیشت پایدار خانوار روستایی وجود دارد. به عبارتی با افزایش تنوع فعالیت اقتصادی میزان پایداری معیشت خانوار بالا می‌رود. با توجه به آزمون‌های استفاده شده در فصل یافته‌های تحقیق برای رسیدن به هدف پژوهش که همان تأیید یا عدم تأیید این فرضیه می‌باشد استفاده نموده‌ایم. با در نظر گرفتن معیارهای مختلف می‌توان اینگونه نتیجه‌گیری نمود که این مقولات بر روی هم اثرگذار بوده است و رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. نتایج این تحقیق در خصوص متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی با نتایج تحقیقات لنگرودی و همکاران (۱۳۹۸)، قیداری و همکاران (۱۳۹۵) مبنی

بر تنوع سازی در پایداری، قربان پور و همکاران (۱۳۹۶) مبنی بر راهبردهای تحقق معیشت پایدار همخوانی دارد. گسترش فعالیت های غیر کشاورزی و تنوع بخشی فعالیت ها، نیازمند نیروی انسانی ماهر و کارآمد است. یکی از سیاست های عمده در این ارتباط افزایش سطح استانداردهای آموزشی در مدارس است. بعلاوه برگزاری دوره های آموزشی، جذب نیروی انسانی ماهر و ایجاد محیط مناسب برای کار و زندگی روستائیان تاثیر فراوانی در تربیت روستائیان ماهر و کارآموده خواهد داشت. که در این زمینه مهارتهای زیر مورد تاکید می باشد.

- ✓ مهارت های علمی و فنی براساس نوع فعالیت
- ✓ مهارت های مدیریتی شامل مدیریت مالی و بازاریابی
- ✓ مهارت های کارآفرینی شامل توانایی تشخیص و استفاده از فرصت های جدید بازار و ارائه راه حل های نوآورانه در مقابله با چالش ها
- ✓ مهارت های فردی شامل خود اتکایی، اعتماد به نفس، خلاقیت و مسئولیت پذیری
- تقویت ارتباط بین واحدهای دامداری مستقر در منطقه و مبادله اطلاعات فنی و مشاوره ای بین آن ها؛
- کاهش هزینه های ثابت سرمایه گذاری از طریق تأمین بخشی از امکانات زیربنایی مورد نیاز دامداری ها و دسترسی آسان به امکانات زیربنایی از قبیل آب و برق و جاده؛
- تنوع بخشی به فعالیت ها، امکانات و خدمات به منظور بهره گیری طیف گسترده ای از مردم در فعالیت های متنوع اقتصادی در سطح منطقه؛
- ارائه تسهیلات به روستایی در راستای احداث واحدهای دامپروری و دامداری که موجب بالا بردن میزان درآمد مالی افراد گردد.

سیاسگذاری

مقاله حاضر مستخرج از رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی بوده که در گروه جغرافیای دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز از آن دفاع شده است.

منابع

- ایمانی، بهرام، یاری حصار، ارسطو، ویسی، زبیده (۱۳۹۹)، ارزیابی اثرات کارآفرینی در توسعه روستایی (مطالعه موردی: روستاهای مرکزی و پیرامونی شهرپاوه). مهندسی جغرافیایی سرزمین، ۴(۷)، ۹۹-۸۴.
- بدری سید علی، نامدار محبوبه، ایزدی حسن (۱۳۸۹)، فعالیتهای اقتصادی خاص و آثار آن بر اقتصاد روستایی (مورد: کمباین داری در استان فارس). برنامه ریزی و آمایش فضا، ۱۴ (۳): ۱۵۴-۱۳۱.
- جوان، جعفر، علوی زاده، سیدامیرمحمد، کرمانی، مهدی، (۱۳۹۰)، نقش متنوع سازی فعالیت های اقتصادی در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: شهرستان سمیرم)، فصلنامه علمی پژوهشی انجمن جغرافیای ایران، ۹ (۲۹): ۴۳-۱۷.
- جوان، جعفر، حیدری مکرر، حمید (۱۳۹۰)، نقش چاهک ها در متنوع سازی اقتصاد روستایی (مطالعه موردی شهرستان زهک)، پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۷۶، صفحات ۴۹-۶۶.
- ریاحی وحید، نوری آذر (۱۳۹۳)، تنوع بخشی فعالیت های اقتصادی و پایداری روستاها مورد: شهرستان خرمدره. اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۳ (۱۰): ۱۲۸-۱۱۳.
- قیداری، حمدا... و صادقلو، طاهره و شکوری، اسماعیل، (۱۳۹۵). سنجش سطح دارایی های معیشتی در مناطق روستایی با رویکرد معیشت پایدار مطالعه موردی: روستاهای شهرستان تایباد، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال ۵، شماره ۱، شماره پیاپی ۱۳.
- سجاسی قیداری حمدالله، خوب شادی، حسینی کهنوج سیدرضا، مرادی کبری (۱۳۹۷)، اثرات تنوع بخشی اقتصاد روستایی بر تاب آوری معیشت روستائیان در دهستان رادکان شهرستان چناران. اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۷ (۲۴): ۴۱-۷۰.

- قربان پور، بهمن، (۱۳۹۶). تدوین راهبردهای تحقق معیشت پایدار در جوامع عشایری استان لرستان. دانشگاه لرستان، گروه توسعه روستایی
- مطیعی لنگرودی، حسن و ریاحی، وحید و جلالیان، حمید و احمدی، افسانه، (۱۳۹۸). تحلیل عوامل مؤثر بر متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی از دیدگاه روستاییان مورد مطالعه روستاهای شهرستان سقز، پژوهش جغرافیای انسانی، دوره ۵۱، شماره ۱، صص ۲۰۹-۱۹۳.
- مطیعی لنگرودی سیدحسن، فرجی سبکبار حسنعلی، حجت شمامی سیروس (۱۳۹۸)، تحلیل موانع و قابلیت های تنوع بخشی فعالیت ها در اقتصاد روستایی مورد: بخش رحمت آباد و بلوکات شهرستان رودبار. اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۸ (۲۷): ۱-۱۹.
- ناصری، علیرضا، باسزا، مهدی، حسن زاده، محمد، مسایلی، ارشک، (۱۳۸۸)، بررسی تاثیر هزینه های مختلف دولت بر اشتغال غیر کشاورزی و فقر در مناطق روستایی ایران، پژوهش های اقتصادی، سال ۹، شماره ۴، صفحات ۴۱-۶۴.
- فراهانی، حسین، (۱۳۸۵) ارزیابی پایداری در نواحی روستایی، مطالعه موردی: شهرستان تفرش، رساله دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تهران دانشکده جغرافیا.
- افتخاری، رکن الدین (۱۳۸۴) برنامه ریزی ارتباطی، رویکردی انتقادی به نظریه برنامه ریزی با تأکید بر برنامه ریزی توسعه روستایی، مدرس علوم انسانی، دوره ۸، شماره ۱، صص ۱-۲۲
- ولائی محمد، محمدی یگانه بهروز (۱۳۹۳). تنوع بخشی به اقتصاد روستاها جهت تحقق توسعه پایدار. اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۳ (۸): ۷۰-۵۴.
- بانک جهانی، (۱۳۸۴). راهبرد توسعه روستایی، رویکرد نوین بانک جهانی، تهران، موسسه پژوهش های برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی.
- Madaki J. U. & J. O. Adefila, 2015, CONTRIBUTIONS OF RURAL NON-FARM ECONOMIC ACTIVITIES TO HOUSEHOLD INCOME IN LERE AREA, KADUNA STATE OF NIGERIA, International Journal of Asian Social Science, 654-663
- Israr , Muhammad & Yaseen , Asif & Ahmad, Shakeel , 2017, Sustainable Rural Development and Livelihood Sources of the Rural Households in Mountainous Pakistan, American Journal of Rural Development, 2017, Vol. 5, No. 4, 97-105
- Hegde, N. (2019). Livestock Development for Sustainable Livelihood of Small Farmers. Asian Journal of Research in Animal and Veterinary Sciences, 3(2), 1-17. Retrieved from.

How to Cite:

Afshar Nia., A, Rahmani., B, & Taj, S. (2022). The effect of diversifying economic activities in the sustainable livelihood of rural households through animal husbandry (case study: Villages of Malekshahi County, Ilam Province). *Geographical Engineering of Territory*, 6(3), 525-540.

ارجاع به این مقاله:

افشارنیا، اکبر، رحمانی، بیژن و تاج، شهره. (۱۴۰۱). اثر تنوع بخشی فعالیت های اقتصادی در معیشت پایدار خانوارهای روستایی با تأکید بر دامپروری (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان ملکشاهی استان ایلام). *مهندسی جغرافیایی سرزمین*، ۶(۳)، ۵۲۵-۵۴۰.